

Андреј Шемјакин

научни саветник

Институт за словенске студије Руске академије наука

НОВО О ПУКОВНИКУ РАЈЕВСКОМ (ИЗМЕЂУ ДВА ИЗДАЊА СМРТИ ГРОФА ВРОНСКОГ)*

Апстракт: Уочи објављивања другог издања књиге *Смрт грофа Вронског* у Београду 2006. Андреј Шемјакин је упознао читаоце са новооткривеним подацима о Николају Рајевском Трећем, који је послужио као прототип за лик грофа Алексеја Вронског у роману Л. Н. Толстоја *Ана Карењина*. Истовремено се у чланку критички разматрају митови и заблуде везани за биографију Рајевског који су распрострањени у руској/српској публицистици. Аутор поуздано прати пут Рајевског у Србији – од мотива за учешће у српско-турском рату 1876. године, до погибије и настојања породице да овековечи сећање на њега.

Кључне речи: Алексеј Вронски, Лав Толстој, Ана Карењина, Николај Рајевски Трећи, српско-турски рат 1876. године, црква Св. Тројице у Горњем Адровцу, манастир Св. Романа

Године 2002. у Београду је изашла наша књига *Смрт грофа Вронског*. Сада је на прагу њено друго издање, исправљено и допуњено. Користећи сусрет у Алексинцу, хтели бисмо да изнесемо неке нове податке о пуковнику Николају Николајевичу Рајевском до којих смо дошли радећи на другом издању. У исто време овај скуп је добра прилика и да критичније приђемо неким верзијама које постоје у литератури о Рајевском и које су постале доста популарне, „шетајући“ из рада у рад. У ствари, многе од тих верзија су историјски митови, који немају са реалношћу никакве везе. То можемо да тврдимо са пуном

---

* Рад је био објављен 2005. у зборнику *Делиград од устанка ка независности: 1806–1876*, Београд, 2007. Преносимо овај рад драгог преминулог колеге као успомену на његов научни рад.

одговорношћу, користећи се новим подацима из руских и српских архива... Али да кренемо редом.

Прво, што се тиче мотива доласка Рајевског у Србију 1876. године, често се, како у руској тако и у српској публицистици, чује да је он отишао из Русије после љубавне драме, да се убије на елегантан начин – да погине у борби. Али ми – колико год тражили – нисмо пронашли ни једног јединог трага те такозване драме. А нисмо ни могли да га нађемо, јер је Рајевски био човек сасвим другог кова. Ево његове интегралне карактеристике, узете из Руског биографског речника: „Рајевски је био човек великог формата, он је припадао оном броју ретких руских природа, које целог живота неуморно траже активну делатност, а када се једном зауставе, спремне су да у то уложе сву своју душу“. Питамо се – које је природе морала да буде та „акција“ коју је Рајевски тражио? Одговор је доста једноставан – словенска ствар. „Пошто се рано заинтересовао за судбине словенских народа – читамо код чувеног руског научника и архивисте Бориса Лавовича Модзаљевског – још у студентским данима и под утицајем Аксакова, Рајевски наравно није могао остати хладнокрвни посматрач словенског покрета 1875. год. и Српског ослободилачког рата са Турцима, који је почео одмах после тога.

И то је апсолутно тачно. Ево шта пише сам Николај Николајевич Марији Григоријевној Рајевској (жени млађег брата Михаила и будућој ктиторки „цркве Вронског“ код Горњег Адровца) 21. јула 1876. из Одесе, где је боравио чекајући оставку и желећи да што пре отпутује у Србију: „Овде сам ево већ три недеље и никако да кренем... Да ли ће ме још дуго тако мучити? Време измиче, новац – такође, и уместо да први стигнем у Србију, ја ћу стићи последњи – ако уопште тамо и стигнем. Зар сам се због тога лишио свега, одрекао се породичног живота и провео најбоље године своје младости сам? Настојао сам да своје ствари средим тако, да у датом тренутку будем слободан, да без жаљења ризикујем свој живот због ствари до које ми је стало, са надом да ћу, можда, успети да прославим име које носим. А ето сада, када је тај тренутак настао, губим време ништа не радећи, чекајући да чиновници благоизволе сетити се мога постојања и дати ми одсуство или уважити оставку, за шта молим већ толико времена!“

Синовљеву тврдњу о његовим мотивима одласка у Србију потврђује и мајка. Петог септембра 1876, одговарајући на саучешће

Београђана, Ана Михајловна Рајевска је рекла: „То је била давнашња жеља мога сина: одавно је у свом срцу гајио жељу да се жртвује за ослобођење Словена и за протеривање Турака из словенских земаља“. И у писму сестри свог покојног супруга Јекатерини Николајевни Орловој, након повратка из Београда, она је писала: „Знала сам да ћете много патити када сазнате за несрећу која ме је задесила. То створење, тако пуно живота, жара и самопрегора, посвећено добробити своје отаџбине и целог човечанства, позвано је са овога света баш у тренутку када је, после бројних и мучних разочарања, коначно постигло успех бранећи ону ствар која му је дуги низ година била непрекидна прекупација“.

Дакле, све је јасно – права мотивација доласка Рајевског у Србију, да ратује као добровољац са Турцима, била је идеолошке, а не личне природе. Приче о његовој „љубавној драми“ немају никаквог историјског покрића.

Друго, на основу нове грађе сада смо у стању да са већом прецизношћу реконструишемо детаље последњег месеца живота Н. Рајевског, почевши од 21. јула. Неки српски аутори сматрају да је баш тада он кренуо из Одесе. Међутим, то није тачно. Тек 27. јула он је добио обавештење о одобреној оставци и истог дана телеграфисао из Одесе мајци у Јалту: „Сутра крећем преко Јашија у Турн-Северин“.

Његов пут у Београд (а затим и на фронт) није тешко скицирати. Прво је возом стигао до Турн-Северина. Затим се пребацио преко Дунава у Србију и остао два дана у Кладову, одакле је послао телеграм војном министру Николићу у којем тражио даља наређења. Добивши налог да путује за Београд, Рајевски је дошао у Текију, а одатле кренуо бродом за српску престоницу. Тамо је стигао 4. августа. Сутрадан је добровољац био „примљен у службу као пуковник“, посетио Николића, кнеза Милана Обреновића, председника Државног савета Јована Мариновића и сликао се за успомену у атељеу фотографа Стевановића. Шестог августа, око шест сати увече, Рајевски је у друштву са неколико руских официра отпутовао бродом „Делиград“ из Београда за Смедерево. Сутрадан, у седам ујутру, они су пошли кочијом за Делиград, где се налазио штаб генерала М. Черњајева. Интересантно је да се, према речима његових сапутника, „Рајевски на станицима трудио да говори српски и да су га добро разумевали“. Око поноћи официри су дошли у Делиград, али, не затекавши генерала,

продужили су пут за Алексинац. Тамо су стигли 8. августа између 4 и 5 сати и, преноћивши у механи, већ се 9. представили Черњајеву.

Даља збивања су боље позната – Рајевски је добио команду над десним крилом српске одбране, храбро се борио са својим јединицама два дана на терену, за шта је 9. августа добио Таковски крст, али је већ 11. био смењен са дужности под изговором да је напустио положај без наређења. Међутим, то није била истина. Без обзира на то, њега су ставили на располагање у Главни штаб, да би (како је он сам написао уочи смрти са тужном иронијом) „јахао у гомили заставника за Черњајевом“. И такво је стање трајало све до 20. августа. „Сада ми је постало потпуно јасно – наводи Рајевски у том последњем у животу писму – да ми и не желе дати никакву команду, ни могућност да се истакнем, како бих изгубио стрпљење и како би ме натерали да одем одавде, где је моја присутност због нечега непријатна Черњајеву... Ако такво стање и даље потраје, онда ћу ја кроз неколико дана дати оставку и отпутовати у Русију, јер сам дошао овамо да служим Српској ствари, а не да седим без посла и трпим увреде од Черњајева“.

Из овога се још једном види прави мотив доласка аутора писма у Србију, као и однос Черњајева према њему. Сујетан и амбициозан, спреман на сваки рат (било у Туркестану, било у Србији) искључиво ради сопствене славе, генерал је био љубоморан на Рајевског, па га је свесно запостављао. Парафразирајући Станиславског, док је Рајевски волео саму „Српску ствар“, Черњајев је највише волео себе у њој... Али о томе сад нећемо више да говоримо – има о томе доста у другом издању књиге, као и у посебном чланку који је тек изашао. Уместо тога, вратимо се на тај кобни 20. август.

Како је погинуо Николај Рајевски на положају лаке пожаревачке батерије поручника Косте Шамановића – добро је познато. Најпотпунију информацију о томе садржи књига покојног Горњоадровчанина Стојана Јовића. Али извори из Русије саопштавају нове детаље о последњим тренуцима његовог живота. Ради се о својеручној белешци К. Шамановића (тада већ почасног мајора у пензији), написаној 5. марта 1902. године и намењеној породици Рајевски:

„Када сам ја са бригадном пожаревачком батеријом, којом сам као поручник командовао, око два сата поподне заузимао положај више села Горњег Адровца, видим ту г. пуковника Николу Рајевског, где са осталим нашим официрима и народним старешинама

повраћају у ред пешадију Рудничке бригаде, која је била у неред; скупивши све трубаче и добошаре г. пуковник Рајевски командовао је да свирају и ударају на јуриш и тако под командом г. Рајевског одпочну борбу, заузму ограду једне њиве и предњу ивицу једне шумице. У самој пак њиви а у линији стрељачког ланца био је доста добар положај за батерију, ја се рескирах за рад бољег и што дужег држања наше пешадије и одмах са батеријом заузем исти положај и одпочнем дејствовати противу надируће турске пешадије; тек што сам отпочео дејствовати – пуцати из топова, јави ми народни водник моје батерије, да ме тражи г. пуковник Рајевски, у које време и сам г. пуковник дође код мене, ја му рапортирам да сам командир батерије; он ме, плескајући по рамену, заблагодари што сам се жртвовао са батеријом и на таком је блиском одстојању поставио.

Г. пуковник Рајевски био је сјашио са коња – ког је био предао мојим возарима топовским – и бавио се на овом положају и код моје батерије за сво време док није погинуо, вршио је дужност команданта нашег десног крила. Поред командовања он је у току борбе скицирао положај турске и наше војске и питао ме је колико би још требало топова те да се може одржати овај положај, на шта сам му ја одговорио, да остане моја батерија и да треба још две пољске батерије; потом је и даље посматрао ток борбе и водио белешку код моје батерије.

Око четири сата после подне ја сам био на десном крилу батерије и осматрао дејство метака рукујући батеријском ватром, – јави ми водник моје батерије Антоније Станојевић са речима: г. поручник, погибе г. пуковник Рајевски, показујући ми руком где је пао између првог и другог топа моје батерије; ја одмах одем код њега, нађем га где је пао на седиште, ухватио се обадвема рукама за главу, а оловку са бележником испустио преда се; ја га узем обадвема рукама испод пазуха питајући га шта вам је, чим сам га почео да дижем те да видим где је ударен, одпустише му се обадве руке од главе и он сиромаш само још једном зевну и испусти своју јуначку душу у мојим рукама. Држећи га испод пазуха и видећи да је издануо зовнем водника Станојевића... те га изнесемо позади топова; а доцније наредим те га војници са водником предаду у мом присуству болничарима, који су га однели на превијалиште у позадину које се је по сазнању налазило код цркве Свете Петке“.

Са превијалишта, уз налазе доктора Хадана, тело је било предато Главном штабу, одакле је сутрадан (то јест 21. августа) пренето у манастир Свети Роман и тамо сахрањено привремено. Али постоји легенда да је његово срце заувек остало у том првом гробу...

И у вези са том легендом следи трећа тачка нашег излагања. У прошлом издању књиге о „грофу Вронском“ ми смо само констатовали постојање ове лепе и општепознате легенде. Али сад, после нових сазнања, како се нама чини, могу се рационално објаснити и настанак легенде и оно што је у ствари иза тога стајало.

У најновијој историји манастира Свети Роман њен аутор протосинђел Хаџи Никодим Ђураков пише да, после испраћаја тела Рајевског у Русију, „очевици тврде да му је утроба враћена ‘у исти гроб’, који је после тога скромно обележен и који је остао такав до данашњих дана“. Али ко би могли да буду ти очевици? Одговор налазимо у једном манастирском летопису из 1911. који је објавио још крајем тридесетих година прошлог века Милојко Веселиновић. Читамо у њему: „Игуман Данило Недељковић... Он је доцније произведен у чин архимандрита и управљао манастиром 29 година – од 1873. до 1902. године, када је оболео и умро 1907. уочи Петровдана“. И даље: „Још за време боловања архимандрита Данила за светороманског старешину постављен је архимандрит Атанасије Радовановић. Он и данас управља манастиром, али је у дубокој старости“. На другом месту у књизи Веселиновића, где се говори о Рајевском и његовом кратком „боравку“ у манастиру, наилазимо на коментар: „Рајевски је престојао, вели архимандрит Атанасије, у том гробу само два дана, па је извађен и тело му је спремљено за пут у Русију, а *утроба му је враћена у исти гроб*“.

Ови драгоцене подаци бацају светло на све оно што се дотада сматрало митом. Архимандрит Данило (што се види из времена његовог старешинства) био је тај који је примио тело мртвог Рајевског у августу 1876. године. Значи – он је видео све што се са њим десило. Према томе и коментар архимандрита Атанасија, Даниловог наследника и савременика, добија карактер извора којем се може веровати...

Веома је битно да причу манастирског старешине потврђује и активност старог пријатеља браће Рајевски још из студентских дана и Николајевог сапутника на путовању у Србију 1867. године, руског

потпуковника Константина Кесјакова – управо је он, на молбу Ане Михајловне Рајевске, дошао у Свети Роман по њеног сина.

За повратак у домовину тело Николаја Рајевског је било ископано, те на молбу Кесјакова балзамовано (операцију је извршио његов пријатељ бугарски добровољац доктор Молов) па положено у храстов сандук, затим у други – оловни, и најзад отпремљено за српску престоницу. Процес балзмовања, као што је познато, подразумева извлачење унутрашњих органа, који су и остали на месту првог укопа (сетимо се – „утроба му је враћена у исти гроб“). Тако да гроб у Светом Роману заиста није празан – део праха добровољца, укључујући и његово срце, упокојен је у земљи за коју је он погинуо.

Али се у причи владике Атанасија поткрала и једна грешка – да се тело руског официра налазило у Светом Роману само два дана. Старог старешину је издало памћење, што је лако показати. Зна се да је оно донето у манастир и тамо покопано 21. августа. А 29. августа алексиначки окружни начелник Стеван Лукић телеграфисао је из Делиграда министру иностраних дела Јовану Ристићу: „Овамо је потпуковник Кесијаков, и он овде очекује на поручени тамо у Београду неки оловни сандук, у коме ће сместити мртво тело полковника Рајевског и тамо донети“. Кесјаков се 31. августа лично обраћа Ристићу, молећи га да одговори Ану Михајловну од доласка у Горњи Адровац (јер мајка је, без обзира на све, хрлила на место погибије сина): „Молим вас учтиво да саобштите госпођи ђенералици Рајевској, да је место где је погинуо њен племенити син заузето Турцима. Ми се налазимо под дејством турских пушака и топова. Због тога молим вас да изручите госпођи Рајевској моју просбу да амо не путује, јер је то забадава. Ја ћу привести његово тело ових дана“.

И 1. септембра за „грофа Вронског“ је почело путовање кући. У 11 часова ујутру, по изјави дописника *Новог времена*, његово тело је извађено из гроба и после свих неопходних припрема, уз пратњу звона, испраћено из манастира Светог Романа. „Када је тужна процесија ушла у Делиград – наставља очевидац – дочекали су је свештеници певањем и батаљон војника бубњавом добоша и плотунима из пушака и топова“. Други Рус - официр такође је записао: „Данас су провозили тело пуковника Рајевског, њему су одали почаст са три плотуна и шест топовски салви“. Уз то, „цео штаб и сви официри, Руси и Срби, пратили су сандук из Делиграда далеко путем за Ражањ“.

Кесјаков је 4. септембра допремио тужни терет у Београд. Мајстори су посребрили украсе на површинама саркофага, а затим га затворили и залили оловом, припремивши га за последње путовање. У 5 сати поподне, у присуству огромног броја људи, сандук је изложен у Саборној цркви. Следећег јутра био је одржан и парастос. А у 6 часова увече сандук је био изнет из цркве и у пратњи целокупног београдског гарнизона, генералштаба, свештенства и масе света, уз звуке војне музике, однет на пристаниште.

Тамо је већ чекао брод „Делиград“, онај исти који је само месец дана пре тога довезао живог Рајевског из Београда у Смедерево. Сада га је мртвог, уз грмљавину топова, односио у Одесу, одакле су железницом земни остаци били превезени до станице Фундуклејевка (у среском месту Александровки). А отуд су вранци, украшени погребним тракама, брзо довели „грофа Вронског“ до породичног имања Јеразмовке, где је он заувек и остао, поред костију деде, чувеног генерала Рајевског Првог – браниоца легендарне батерије на Бородинском пољу.

И ми ћемо се усудити да претпоставимо, не плашећи се да ћемо се много преварити, да се иза зида породичне гробнице у Свјато-Крестовоздвиженској цркви налази оловни сандук са храстовим унутар себе, у којем лежи нетакнут распадањем Рајевски Трећи у униформи српског пуковника... У ниши на зиду иза кога је скривен његов саркофаг постављена је плоча од челика са натписом: „Пуковник Николај Николајевич Рајевски. 5. новембар 1839 – 20. август 1876. Убијен у битки код Горњег Адровца“. Сахрана је обављена тек 23. септембра уз учешће свештеника Свјато-Крестовоздвиженске цркве Андреја Нестеровског и ђакона цркве Јевлампиа Осинског. Докуменат о сахрани је потписао Григориј Плуговскиј.

Четврта је на реду историја „цркве Вронског“, или Свете Тројице, код Горњег Адровца и спомен-крста који стоји поред ње са натписом да је на овом месту погинуо Рајевски. Одмах треба рећи да то није сасвим случајно да је „црква Вронског“ посвећена Светој Тројици – 21. новембра 1839. Николај Рајевски је био крштен у цркви Св. Тројице у граду Керчу, где му је тада служио отац – генерал Рајевски Други. Даље, у српској литератури се често тврди да се краљица Наталија „лично постарала о откупу парцела на којима треба да се гради црква и да је била у преписци с братом пуковника Рајевског баш

поводом изградње цркве“. Нажалост, то је доста субјективно и произвољно тумачење неких чињеница. Да се ствари виде јасније, опет помаже грађа из Русије. Дакле, краљица Наталија Обреновић је водила преписку са Михаилом Рајевским (као и са његовом супругом Маријом Григоријевном). То је тачно. Али у њој му је она обећала само да ће се обележити место погибије његовог брата. И то је све – о цркви тад није било ни речи. Битно је да је своје обећање краљица испунила. Тај крст са натписом, који сада стоји поред цркве, био је подигнут у августу 1887. баш њеним настојањем. При томе је сав практични део посла око тога обавио наш стари познаник Шамановић, који је у међувремену добио чин капетана, а тада је вршио дужност команданта дивизиона Шумадијског артиљеријског пука у Ћуприји. Управо је њему, као непосредном учеснику догађаја, поверио овај посао војни министар Србије пуковник Сава Грујић.

Касније се Коста Шамановић сећао тих дана: „У почетку августа месеца 1887. а по налогу Њеног Величанства Краљице Наталије, ондашњи Министар војени г. пуковник Сава Грујић послао ме је те сам на истом бојишту више села Горњег Адровца нашао положај где је моја батерија била а потом и само место где је пао и издануо покојни Рајевски, па сам то место у квадрату од пет метара оградио са дрвеним дирецима и обшио са летвама, а у средини самог ограђеног места поставио сам крст од камена на коме је стављен натпис: ‘Руски пуковник Никола Рајевски у борби са Турцима погибе на овом месту 20-ог августа 1876. године’. Овај привремени и мали споменик овако подигнут предао сам на чување среском начелнику и обштини, а о свему овоме поднео сам извештај г. Министру војеном. Сав трошак око овога споменика исплатило је из своје касе Њено Величанство Краљица Наталија“.

И већ 22. августа краљица је саопштила Михаилу Рајевском: „Чим сам се вратила у Београд, постарала сам се да потражим официре који су се задесили поред вашег брата у тренутку његове славне смрти и ево, благодарехи помоћи министра војске, господина Саве Грујића, испуњавам обећање и обавештавам вас о месту где је пао пуковник Рајевски жртвујући се за словенску ствар. Драго ми је што сам то могла учинити за вас... Топографски план и фотографију места добићете за који дан“. А 20. октобра отправник послова српског посланства у Петрограду Михајловић обавестио је Марију Григоријев-

ну Рајевску: „Ових дана добио сам од ађутанта Њеног Величанства Краљице Српске план земљишта, где је погинуо пуковник Рајевски у Српско-турском рату 1876, са наредбом да исти пошаљем Вашој Високопреузвишености. Хитам да испуним ову пријатну ми обавезу“. План, као и фотографија, чувају се у породичном архиву Рајевских.

Дакле, све је јасно. Краљица Наталија је обећала Михаилу Рајевском да ће обележити место на којем је погинуо његов брат. И она је (уз помоћ С. Грујића и рукама К. Шамановића) испунила своје обећање, плативши при томе власнику (сељаку Новаку Стефановићу) за узету четвртину ара земље – квадрат од пет пута пет метара. Ни о каквој цркви, а још мање о куповини плаца за њену изградњу 1887. није било ни говора – зар није чудно да готово два хектара (колико ће у ствари бити купљено 1901. године) коштају само 60 франака, што их је платила краљица? Када је током лета те исте 1901. епископ нишки Никанор куповао плац за изградњу, он је платио 2.000 франака, колико му је у ту сврху послала из Петрограда Марија Григоријевна.

И сада је време да пређемо на цену изградње храма – колику своту новца је завештала за то Ана Михајловна Рајевска, колико је било потрошено и колико је остало? Руски аутори тврде да је мајка оставила за цркву на месту погибије сина 300.000 рубаља. Српске пак колеге по том питању дају предност другој легенди. „Грофица Рајевска – читамо у једној публикацији – поверила је владици Нишком 3.000 дуката за градњу оба објекта (односно цркве и школе – прим. А. Ш.). Радови су завршени према плану и у предвиђеном року, а утрошен је тек сваки трећи дукат. Преостали новац - свих 2.000 дуката, како се каже у предању, владика је вратио грофици Рајевској“.

Заиста је лепо предање, али историјски извори говоре нешто друго. Мати је за изградњу спомен-храма завештала 50.000 рубаља. Али треба имати у виду да су рачуни око изградње ишли у францима и динарима (папирни динар је тада стајао према папирном франку као један према један). А Марија Григоријевна је слала новац у Србију у златним францима, где су они претварани у динаре.

Тако су укупни расходи за градњу оба објекта износили 98.800 франака, од којих је нишки предузимач Јосиф Коларо (за подизање здања цркве) добио 65.662 динара. Ове цифре, које се налазе у папирима архива Рајевских, потврђује и документ „са друге стране“, а то је рачун о добијеним из Русије и утрошеним за изградњу сред-

ствима који се чува у архиву Нишке епархије СПЦ. Према том рачуну укупна сума новца добијена од Марије Рајевске износи 100.800 динара (наведених 98.800 плус ранијих 2.000 за куповину плаца). Томе је додато још 7.010 динара – маржа, која се добијала приликом мењања франака у злату које је слала Марија Григорјевна за динаре у папиру. Дакле, свега је било 100.800 златних франака или 107.810 динара. Што се тиче Колара, он је, осим хонорара за изградњу цркве, добио 14.300 динара за подизање школе, а такође и два бонуса – од 2.507 и 1.333 динара.

А сада да преведемо све у рубље – 108.800 франака у злату значило је 44.440 рубаља. Од суме коју је завештала мајка остало је, према томе, 5.600 рубаља. Њих је Марија Григоријевна послала у Србију као црквени капитал. Руска мисија га је уложила у „Управу Фондова“ и сваке године „црква Вронског“ је добијала 720 франака камате за своје потребе. Тако је све трајало до 1915. После слома Србије Мисија је послала папире „Управе Фондова“ у Петроград, где се њихови трагови губе услед познатих догађаја 1917. године. Али ко зна, можда се они и данас чувају негде у пребогатим депоима Архива спољне политике Русије.

И најзад, године 2001, после рестаурације „цркве Вронског“, на њеном зиду се појавила мермерна плоча са текстом: „Спомен црква Св. тројице, споменик руско-српског братства по оружју, обновљена поводом прославе 125. годишњице погибије руског пуковника грофа Николаја Рајевског, на иницијативу амбасадора Русије у Београду В. Јегошкина, средствима Министарства за иностране послове Русије, руских и југословенских организација, са благословом епископа Нишког Иринеја и уз подршку општине Алексинац, 2. септембра 2001. године“. Текст је детаљан и дирљив. Само се једна грешка поткрала у њему – нико од Рајевских *никада* није носио никакве титуле, а генерал Рајевски Први 1821. чак је и одбио да прими грофовско достојанство од руског цара. Али, очигледно, верзија о пуној идентичности историјског и књижевног јунака (Николај Рајевски – гроф Алексеј Вронски) толико је јака да су људи и прототипа произвели у „сијатељство“.

Дошли смо до краја и морамо нагласити следеће. Ми увек поштујемо свако туђе мишљење када се оно темељи на чињеницама и аргументима. Без тога се ауторска размишљања могу лако претво-

рити у неко постмодернистичко виђење у коме су интерпретације и тумачења много битнији него факти. Такав приступ је могућ у књижевности, али историја – то је ипак друга ствар. Она, као прецизна наука, не трпи (тачније – не би требало да трпи) митове... И још нешто: разуме се, ми никако не сматрамо да је наш есеј о Вронском ослобођен грешака. И увек ћемо бити захвални људима који нас буду поправљали у нашем раду, јер права наука – то нису амбиције појединих аутора, него трагање за што потпунијом и истинитијом информацијом о прошлости и о људима из те прошлости. Тако се бар нама чини.

Д.И.Н. АНДРЕЙ ЛЕОНИДОВИЧ ШЕМЯКИНглавный научный сотрудник
Института славяноведения РАН**НОВЫЕ СВЕДЕНИЯ О ПОЛКОВНИКЕ РАЕВСКОМ
(МЕЖДУ ДВУМЯ ИЗДАНИЯМИ „СМЕРТИ ГРАФА ВРОНСКОГО“)**

Ключевые слова: граф Вронский, Лев Николаевич Толстой, Анна Каренина, Николай Николаевич Раевский, сербско-турецкая война 1876 г., церковь св. Троицы Горни Адровац, монастырь св. Романа

Резюме: О полковнике Николае Николаевиче Раевском много писали историки, но много и публицисты, смешивающие мифы и реальность. С помощью новых данных из российских и сербских архивов имеющаяся историография может быть критически дополнена и переоценена. Эти новые данные касаются мотивов его приезда в Сербию в 1876 г., реконструкции последнего месяца его жизни, а также истории так называемой Церкви Вронского, а точнее мемориального храма Святой Троицы в Горни-Адроваце. Что касается мотива приезда Раевского в Сербию в 1876 г., то и в русской, и в сербской публицистике писалось, что он якобы покинул Россию после любовной драмы, чтобы погибнуть в бою. Эта «бульварная версия» была далека от реальных мотивов, полковника Н.Н.Раевского. Его, несомненно, вели не личные мотивы, а желание, не заботясь о собственной жизни, помочь делу освобождения славян и православного мира от османов. Архивные данные позволяют более точно определить, что произошло в течение последнего месяца жизни полковника Раевского, а также подробности его смерти. Кроме того, они позволяют реконструировать вклад королевы Наталии (Обренович) в строительство мемориального храма Святой Троицы в Горни-Адроваце, получившей разговорное название «Церкви Вронского». Новые данные показывают, что королева лишь обещала отметить место, где он умер. Строительство храма профинансировала мать погибшего героя.